

CARL SCHMITT: OLAĞANÜSTÜ HALDE HUKUK*

Carl Schmitt: Law in the State of Exception

Enes Güran**

ÖZET

Carl Schmitt'in hukuk ve siyaset teorisi genel olarak hukukun üstünlüğüne ve otonomisine karşı siyasal olanın önceliğini ve özerkliğini savunduğu genel kabuldür. Bu çalışmanın temel iddiası, bu genel akademik kanının aksine Schmitt'in 'kararlılık' *decisionism* düşüncesinin ve istisna hali kuramının, hukukun epistemolojik ve ontolojik özerkliğini ortaya koyduğunu iddia etmek olacaktır. Bunun için ilk önce Schmitt'in hukuk ve siyaset felsefesi bütüncül bir perspektiften okunarak, onun düşüncesini oluşturduğu çağdaki otonomi tartışmaları ele alınacaktır. Buradan şu sonuçta varılacaktır: 20. yüzyıl entelektüel tartışmalarının Schmitt'e kazandırdığı perspektif, kültürün tüm alanlarını kendine has alanlar olarak tahayyül etmeyi sağlayan ve bilim temelli bakış açısı olan 'otonomi perspektifidir.' İlk olarak bu entelektüel perspektif ele alınacaktır. Bunun ardından, bu Schmittçi perspektiften yine Schmitt'in hem hukuk hem siyaset kuramı ele alınarak, hukukun da kendine has ve kendinden menkul otonom bir beşeri eylem sahası olduğu sonucuna varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Schmitt, otonomi, siyasal kavramı, hukuk, olağanüstü hal, desizyonizm.

ABSTRACT

Schmittian scholars have generally accepted that Carl Schmitt defends the autonomy of the political against that of the law, especially Kelsenian understanding of the law. In this paper, contrary to this prevailing idea in Schmittian literature, I argue that Schmittian defense of the autonomy of the political sphere allows for the autonomy of the legal sphere as well. The contradictory interpretations of the concept of the political explain the Schmittian understanding of autonomy which ascribes also to other life spheres of autonomous character. Schmitt acquires his autonomy perspective within the scientific context of 20th century debates on the autonomy of social sciences. In this paper, having elucidated his unique autonomy perspective, I

* Bu çalışmam, "Carl Schmitt'in Siyaset ve Hukuk Kuramında Otonomi Tezi" başlıklı yüksek lisans tezimin özellikle ilk iki bölümünün yeniden ele alınması ile üretilmiştir.

** Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Yüksek Lisans öğrencisi, enesguran1@gmail.com

will try to reconstruct, drawing upon his own autonomy perspective, his critical legal theory in a way that it allows for the autonomy of the law.

Keywords: Schmitt, autonomy, concept of the political, law, state of exception, decisionism.

1. Schmitt'in *Siyasal Kavramı* Eserinin Farklı Yorumları: Otonomi ve Yoğunlaşma Derecesi

1.1 Politik-olan Kavramı

Schmitt, *Siyasal Kavramı* eserini bir meydan okuma olarak kaleme alır. Bu sayede kendisinin zaten 'politik-olmaktan' yana tavır takındığını gösterir. Liberal teoriye karşı savaşında haklı olanın rasyonel hesaplarla değil 'haklı olanın güçlü, güçlü olanının haklı olduğu' politik sahada gerçekleşecek bir mücadele ile ortaya çıkmasını ister. Kısacası liberal karşıtlarını meydana çağırır.¹ Alman düşünür her şeyden önce insanın bir *zoon politikon* (politik hayvan) olduğunu ortaya koymak istercesine siyasal kavramını aile, toplum, birey ve hatta en üst ve güçlü politik birlik olan devletin de üstüne koyar: "Siyasal kavramı devlet kavramını önceler."² Siyasal kavramını (böyle politik-olan) devleti de önceleyen bir olgu olarak sunan Schmitt için görünen o ki politik olmanın ötesinde bir sosyal gerçeklik yoktur. Devlet olgusundan ayrı ve hatta devleti oluşturan bir töz olan politik-olan kavramı, devleti daha basit bir konuma indirger. Devletin varlığı politik-olanın varlığına bağlıdır ve asli olan politik-olandır.

Peki, bu denli üstün bir kavram olan *siyasal* (politik-olan) nedir? Politik-olan, devlet ile özdeşleştirilmenin ötesinde, yine teorik bir hata olarak, tarih boyunca yanlış bir şekilde hukukun, dinin ya da bilimin antitezi olarak anlaşılmıştır.³ Oysa Schmitt'e göre politik-olan ahlak, din gibi alanlara bağlı değil kendinden menkul bir alandır. Schmitt'in ona kötü şöhret kazandıran tanımı burada ortaya çıkar: "Siyasal davranış ve saiklerin indirgenebileceği spesifik siyasal ayırım, dost ve düşman arasındaki ayırımdır."⁴ Bu tanım, bir tanımdan öte iyi-kötü ya da güzel-çirkin gibi dilsel bir ölçüttür. Dost-düşman ayırımı, siyah beyaz gibi bir gerçekliğin (politik-olanın) dildeki, kavramlar âlemindeki karşılığıdır. Dost-düşman ayırımı, Schmitt'e göre, "başka ölçütlerden devşirilmemiş olduğu müddetçe bir ölçüt anlamında bir tanım ortaya koyar (...) dost-düşman antitezi, diğer antitezlerdeki göreceli olarak bağımsız ölçütlere; (örneğin) ahlak alanında iyi-kötüye, estetik alanında güzel-çirkinine vb. karşılık gelir."⁵

¹ Türkçede meydan okumak, tam anlamı ile düelloya davet etmek demektir. Okumak (ezan okumak) çağırılmak anlamına da gelir. Meydana okumak, kavga için meydana çağırılmayı ifade eder.

² Carl Schmitt, *The Concept of the Political* (Chicago: University of Chicago Press, 2007), 1.

³ Schmitt, *The Concept of the Political*, 23.

⁴ Schmitt, *The Concept of the Political*, 26.

⁵ Schmitt, *The Concept of the Political*, 26.

Politik-olanın otonomisini diğer alanların ve bilhassa ekonominin otonom bir alan olduğuna dair liberal iddiaların karşısına koyar. Schmitt, kamusal (siyasi) düşmanı ifade eden *hostis* ile kişisel (psikolojik) düşmanı ifade eden *inimicus* ayrımından faydalanır. Dost-düşman ayrımında ifade edilen “düşman, *inimicus* değil *hostis*’tir.”⁶ İncil’deki ‘düşmanlarınızı sevin’ öğüdünü politik-olan çerçevesinde kamusal düşmanı kastetmediğini ifade eden Schmitt, sevilmesi emredilen düşmanın ancak *inimicus*, kişisel psikolojik düşman olabileceğini belirtir.⁷ Kişisel düşman *inimicus*, ahlak alanına özgü iken kamusal düşman *hostis* siyasal alana hasır.

Schmitt, politik-olanı toplumda bir potansiyel olarak sürekli mevcut bir beşeri hal olarak ele alır. Bu beşeri hal örneğin en somut haliyle oy verme gibi temel vatan-daşlık ödevi olan siyasal hakkın kullanımı sırasında görünür olur. Devletler nezdindeki dost-düşman kümelenmesi ile ülke içi dost-düşman kümelenmesi arasındaki tek fark, siyasal partilerin aralarında geçirgenlik olmasıdır. Oy kullanmaktaki siyasal saik, temsilcinin seçildiği dikey bir seçmen-vekil ilişkisi değildir. Tersine seçmenin kendisinin hangi siyasal taraftan yana olduğunu (aidiyetini, dostunu) seçtiği, yatay bir seçmen-seçmen ilişkisidir.⁸ Bir vatandaş, ‘seçmen’ olarak bir sonraki seçimde oy verdiği partiyi değiştirerek başka bir dostlar kümesine dâhil olabilir. Bu yüzden her çok partili düzenin, tek partili düzene evrilme; ve aynı şekilde her tek partinin de devlet olmaya eğilimli olmasını anlamak zor değildir. Zira her bir parti homojen seçmen kitlesini içinde barındırır. Bu partili kitleler, aktüel olmayı bekleyen bir potansiyel dost-düşman ayrımını meydana getirirler.

Bir devlet içindeki dost-düşman kümelenmesi eğer iç savaşa sebebiyet verecek kadar yoğunluk kesbederse o zaman artık devlet içi değil, iki devlet arası dost-düşman kümelenmesinden bahsetmek gerekir. Daha doğru bir ifade ile eğer dost-düşman ayrımı diğer tüm ayrımları aşarak bir devlet içerisindeki iki kitleyi karşı karşıya getirecek olursa artık dost-düşman ayrımı devlet içerisinde gerçekleşmektedir. Dost-düşman devletten önce ve hatta onun tözünü oluşturan bir gerçeklik olarak devleti parçalayacak ya da birleştirecek güçte bir ayrımdır. Bu gerçeklik, politik-olanı devletten ve ona bağlı ekonomi, din, ahlak, hukuk vb. her türlü alandan ayırır. Bununla birlikte politik-olanı diğer tüm bu alanların üstüne koyar. Böylece politik-olan kendinden menkul, kendine has kuralları olan otonom bir beşeri davranış alanı olarak karşımıza çıkar.

⁶ Schmitt, *The Concept of the Political*, 28-29. Yine bu ayrıma dair bakınız. Ellen Kennedy, “Hostis Not Inimicus: Toward a Theory of the Public in the Work of Carl Schmitt,” *Canadian Journal of Law & Jurisprudence* 10 (1997): 35-48.

⁷ Schmitt, *The Concept of the Political*, 29.

⁸ Carl Schmitt, *Parlamentar Demokrasinin Krizi* (İstanbul: Dost Yayınları, 2010), 26-27.

1.2. Politik-Olanın Otonomisi Tezinden Yoğunlaşma Derecesi Tezine Geçiş

Politik-olanın siyasal alanın otonomisini ifade ettiğine dair temel yoruma rağmen literatür, politik-olanı daha çok 'ahlak, hukuk, ekonomi vb. alanlardaki çatışmaların yoğunlaşması derecesi' olarak yorumlamaktadır. Gerçekten de Schmitt'in politik-olan tanımı, belirli kültürel alanlardaki somut çatışmaların yoğunlaşması veya yoğunluğunu kaybetmesi olarak da anlaşılmaya elverişlidir. Schmitt'e göre "siyasal, en yoğun ve en uç antagonizmadır ve her somut antagonizma en uç noktaya, yani dost-düşman kümelenmesine yaklaştığı derecede siyasal" (bir mesele) olmaya başlar.⁹ Tabii ki antagonizma kişisel değil, kolektif çekişme ve anlaşmazlıklardır. Schmitt, daha açık bir ifade ile bunu şöyle ifade eder: "Dost düşman ayrımı, bir ayrışma, bölünme ya da birleşmenin, birlik oluşturmanın veya birliğin dağılmasının en uç yoğunluk derecesini ifade eder."¹⁰

Özellikle ekonomik ve dini çatışmaların, insanları dost düşman kümelenmesine mahkûm ettiği açıktır. Bu yüzden politik-olanın hüküm sürdüğü siyasal alan, örneğin ne günah/sevap ne de kar/zarar mantığına indirgenebilir. Ancak dost düşman ayrımına indirgenebilir: "Her dini, ahlaki, ekonomik, etik ya da başka zıtlık, eğer insanları etkin bir şekilde dost düşman şeklinde gruplaştıracak kadar güçlü ise, siyasal zıtlığa dönüşür."¹¹ Belirli bir alandan doğan potansiyel çatışma eğer aktüelde kitleleri birbirine düşman edecek dereceye varırsa; belli bir eşikten sonra özü politik-olan bir ayrışma veya birleşme ile sonuçlanabilir.

Türkçe literatürde Günsoy da politik-olanı kültürün siyasal alan dışındaki alanlarında gerçekleşen antagonizmaların yoğunlaşma derecesi olarak yorumlar.

"Dost-düşman gruplaşmasında temellenen politik olanı tesis eden şey, *silahlı savaş* potansiyelidir. Savaş, dost ile düşman karşıtlığının (...) yoğunlaşmasıdır. Bu nedenle, politik olan, bir ölüm-kalım meselesidir. Çünkü savaş bireyi varoluşsal olarak etkiler ve bir savaş durumunda birey, kendisi üstünde ölüm kalım iddiasında bulunan bir dış güçle karşılaşır. Tam da bu sebeple, politik olan, kültürü oluşturan diğer alanlar karşısında önceliğe ve üstünlüğe sahiptir. Fiziki ölüm ihtimali, politik olanın otonom bir alan olarak görülemeyeceğini gösterir. Her şey politik olabilir. Politik olan her şeye nüfuz eder, her şeyi kuşatır."¹²

⁹ Schmitt, *The Concept of The Political*, 29.

¹⁰ Schmitt, *The Concept of the Political*, 26.

¹¹ Schmitt, *The Concept of the Political*, 37.

¹² Funda Günsoy, "Carl Schmitt ve Leo Strauss'ta 'Politik Olan' Kavramı" (Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), 67.

Politik-olan devleti var ettiği gibi yok da edebilir. “Eğer ülke içi çekişmeler, siyasi partiler arasındaki tek siyasi farklılık haline gelmişse, iç siyasi gerilimin en üst seviyesine ulaşılmış demektir; artık silahlı mücadele için belirleyici olan dışarıya karşı olan değil içerdeki dost-düşman ayrımıdır.”¹³ Bu yoğunlaşma derecesinin son kerte de bir meydan savaşına (günümüzde bu sokak ya da gerilla savaşı olarak gerçekleşebilir) sebebiyet vermekle dost-düşman ayrımı en somut halini savaşta bulur. Artık burada siyaset etme eyleminin temel amacı olan, dostu düşmandan ayırmak en kolay halini alır.¹⁴ Zira düşman karşı safta aleni olarak belirlemektedir. Bu yüzden savaş aleni siyasettir. Carl von Clausewitz’in deyimiyle ‘savaş siyasetin başka araçlarla devam ettirilmesinden başka bir şey değildir.’

Bu noktada politik-olanın otonomisinden ziyade, dost/düşman ayrımının otonomisine ve kaçınılmaz hâkimiyetine indirgenebilir. Ancak Schmitt, siyaset kuramının “dost düşman teorisine” indirgenerek “kaba bir slogana” dönüştürülmesine karşıdır.¹⁵ *Siyasal Kavramı*, politik-olanın otonomisi, dost-düşman ayrışmasının hâkimiyeti veya antagonizmaların yoğunlaşma derecesi olmak üzere üç farklı yorumu yapılabilir. Ancak burada önemli olan, literatüre hâkim ‘yoğunlaşma derecesi tezi’ ile Schmitt’in politik-olanın otonomi tezi arasındaki çelişkidir. Zira politik-olan, hem başka alanlardaki antagonizmaların yoğunlaşması derecesine bağlı hem de otonom bir olgu olarak anlaşılabilir. Eckard, bu çelişkiye dair şu soruyu sorar: Eğer politik-olan, diğer yaşam alanlarındaki yoğunlaşma derecesine bağlı bir olgu “ise politik-olanın otonomisini oluşturacak zemin nerede bulunacaktır?”¹⁶ Gerçekten de Schmitt’in politik nihilist olduğuna dair eleştirileri haklı çıkaracak şekilde politik-olanın oturaçağı bir zemin yok gibidir.

Bu sorunun cevabı yine *Siyasal Kavramı* içerisinde yapılacak ayrıntılı bir inceleme ile verilebilir. Bu noktada temel iddiamızı yinelemek gerekirse, Schmitt politik-olanı, esas olarak diğer alanlara karşı otonom ve saf bir alan olarak ifade etmek istemiş, daha

¹³ Schmitt, *The Concept of the Political*, 32.

¹⁴ Schmitt, *The Concept of the Political*, 67.

¹⁵ Schmitt, kendi siyaset felsefesinin indirgemeci yaklaşımlarla ele alınmasına itiraz eder. Schmitt’ten aktaran Gabriella Slomp, *Carl Schmitt and the politics of hostility, violence and terror* (New York: Palgrave Macmillan, 2009), 1-2. Bunun yanında Schmitt’in kuramını indirgemeci yaklaşımlarla okuyanlar yine onun liberal rakipleridir. Ayrıntılı açıklamalar için bakınız. Enes Güran, “Carl Schmitt’in Siyaset ve Hukuk Kuramında Otonomi Tezi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2016), 24-30.

¹⁶ Eckard Bolsinger, *The Autonomy of the Political Carl Schmitt’s and Lenin’s Political Realism* (Praeger, 2001), 30. Schmitt’in politik-olanın otonomisi tezindeki bu çelişkidenden bahseden diğer eserler için bakınız. Duygu Türk, *Öteki, Düşman, Olay: Levinas, Schmitt ve Badiou’da Etik ve Siyaset* (İstanbul: Metis, 2013), 121-123. Yine bir başka makalede Schmitt’teki soruna dair bakınız. “What, after all, can one say about the “political” as “the distinction between friend and enemy” or as “the degree of intensity of association or dissociation”? Charles E. Frye, “Carl Schmitt’s Concept of the Political” *The Journal of Politics* 28, No. 4 (Nov., 1966): 821.

sonra politik-olanı otonom olmanın ötesinde diğer alanlara da hükmeden bir ayırım olarak antagonizmaların yoğunlaşma derecesi tezine geçiş yapmıştır. Schmitt'in otonomi tezinden yoğunlaşma derecesi tezine geçişi Meier ve Scheurman'ın Schmitt'in *Siyasal Kavramı* eserine dair yaptıkları incelemeler sayesinde anlayabiliriz. Meier, *Siyasal Kavramı*'nın üç baskısını da ayrıntılı bir şekilde inceler ve Leo Strauss'un ilk baskıya yaptığı eleştirilerinden Schmitt'in sonraki baskılarında etkilendiği kanaatinde dir.

Meier, göre Schmitt, siyasetin saf kuramını yapmak ihtirasından ilk baskıdan sonra vazgeçer. Schmitt, politik-olanın 'otonomisi' tezinden yaşam alanlarında cereyan eden zıtlıkların 'yoğunlaşması derecesi' tezine *Siyasal Kavramı* eserinin 3 farklı baskısı ile adım atar. Bu gerçeği Scheurman şöyle özetler:

Meier haklı bir şekilde belirtmektedir ki Schmitt, en başta 'saf siyaset' söylemine dâhil olmaktadır. Yani, Schmitt, 1927'de siyaseti, ahlak, estetik ve ekonomi gibi birbiriyle yarışan değer alanları ile birlikte var olan ayrı ve bağımsız bir değer alanı olarak tasvir eder. Bu bağlamda siyaset ekonomik ahlaki ve estetik etkinliklerden temel olarak farklıdır. Schmitt'in terminolojisine göre siyasetin temel kuralları ve kriteri yapısal olarak da farklıdır. Ahlak iyi kötü problemi ile ilgilenir, estetik güzel çirkin arasındaki kontrastla meşguldür, aynı şekilde ekonomi kar edilebilirlik edilemezlikle (ilgilenir), siyaset ise dost düşman arasındaki kontrastla meşguldür. Dost/düşman ölçütü, 'iyi-kötü' ya da 'kar-zarar' ölçütlerinden tamamen farklı bir nesnelere kategorisine gönderme yapar. (Kısacası) 1927'de Schmitt için siyasi alan, diğer etkinlik alanları ile tam olarak aynı şekilde otonom ve farklı bir alandı.¹⁷

Görüldüğü gibi *Siyasal Kavramı* eserinin çıkış noktasını otonomi tezi oluşturur. Esasında Schmitt'in daha sonra düşüncesini revize etmesine sebep olan kişi Leo Strauss'dur. Strauss, Meier'e göre de Schmitt'in daha sonraki baskılarda görüş değiştirmesine neden olan aşağıda alıntıladığımız yorumunda politik-olanın otonomisi savını 'yüzeysel' bulur. Belki de bu eleştiri, Schmitt'in otonomi anlamında 'siyasetin saf kuramı' gibi bir entelektüel projeden vazgeçmesine sebebiyet vermiştir. Strauss, Schmitt'in otonomi tezini çok önemsemediğini varsayarak şu yorumuyla yönlendirmiştir:

"Schmitt yer yer 'çeşitli, görece otonom beşeri yaşam ve düşünce alanlarından' ya da 'düşünce ve hareket alanlarından' bahsediyor. Bir bölümde yüzeysel bir okuyucuya şu izlenimi verircesine kendini ifade ediyor: Liberalizm estetiğe, ahlaka, bilime, ekonomiye vb. otonomi bahsettikten

¹⁷ William E. Scheurman, *Carl Schmitt: The End of Law* (Rowman & Littlefield, 1999), 228.

sonra, şimdi de Schmitt, kendine payına düşeni yaparak, liberalizme karşı ama otonomiye yönelik liberal arzuları devam ettirme yolunda, politik-olanın otonomisini görünür kılmaya çalışıyor. Schmitt'in 'beşer yaşamının çeşitli otonom alanları' ifadesindeki 'otonomi' kelimesi etrafına yerleştirdiği alıntı işaretlerden de anlaşılacağı gibi (bu konudaki görüşlerin çok azı Schmitt'in düşüncesidir).¹⁸

Bu noktada Schmitt'in entelektüel düşünce yapısını belirleyen otonomi tartışmalarının ne olduğuna kısaca bakmak gerekir.

1.3. 20. Yüzyıl Otonomi Tartışmaları

Schmitt'in hukuk ve siyaset kuramını inşa ettiği özellikle 20. yüzyıl başlarında ve iki savaş arası dönemde doğa bilimlerinin çok ileri bir aşamaya taşınması ile sosyal bilimlerin de otonom birer bilim dalı olup olmadığı tartışmaları hâkimdi. İlk olarak otonomiden ne anlaşılması gerektiğinden kısaca bahsettikten sonra bu tartışmaların siyasal alanın otonomisine bakan yönünü ele alalım. Burada kastedilen otonomi bir beşeri davranış alanının kendine has bilinebilir kurallarının olması anlaşılmaktadır. Bir bilimsel alanın otonomisi, onun ilk olarak ontolojik olarak kendine has bir varlık göstermesi yine kendine has alanında bilinebilir yasalar çerçevesinde işlemlerini ifade eder. Sosyal bilim ise ontolojik olarak özerk bu alanın yasalarını keşfetme uğraşısının adı olacaktır.

Otonomi tartışmaları özellikle iktisadi teoride geniş alan bulmuştur. Hatta kendi otonomisini ihdas etme konusunda Neo-liberal iktisadi teori en başarılı olanıdır denebilir.¹⁹ Bu, ekonomik liberalizme ve dolaylı olarak liberalizme tabii bir meşruiyet katıyordu. Ekonomik alan, kendi kuralları ile insan ürünü olmaktan ziyade tabii bir gerçeklikmiş gibi ele alınıyordu. Schmitt, bu yüzden en çok ekonominin otonom bir alan olduğu tezine karşı siyasal savlar ortaya atmıştır. Schmitt'e göre *Laissez faire laissez passer* ilkesinden beslenen liberal ekonominin görünmez eli, örneğin devleti sivil topluma, yani piyasaya hizmet eden görmeyen (kör) bir hizmetçiye dönüştürmektedir.²⁰

¹⁸ Schmitt, *The Concept of the Political*, 102.

¹⁹ Feridun Yılmaz, *Rasyonalite: İktisat Özelinde bir Tartışma* (İstanbul: Paradigma, 2009), 63-142. Yazar, bu eserinde iktisadi teorinin ekonomiyi otonom bir bilim haline getirmedeki başarısının diğer alanları domine ettiğinden bahsetmektedir. Bugün de hukuk ve ekonomi ilişkisine bakılırsa ekonominin hukuk üzerindeki tahakkümü görülecektir. Örneğin hukuka ekonomik bir perspektiften bakarak hukukun ekonomik analizini yapan ve bugün hukuk teorisine neredeyse hâkim olan disiplin *Law and Economics* disiplinidir.

²⁰ Carl Schmitt, çev. George Schwab, *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty* (Chicago: University of Chicago Press, 2005), 26.

Otonomi savları yalnızca ekonomik alanda değil estetikte ve hukukta da görülmekte idi.²¹ Kelsen'in hukukun saf kuramı, hukuku doğa bilimlerinden bile farklı normatif bir bilim olarak sunuyordu. Olan (*sein*) 'olması gereken' (*sollen*) ayrımı yapan Kelsen'e göre, hukuk bilimi dışındaki tüm bilimler '*olan*' ile ilgilenirken hukuk biliminin yapıtaşını norm yani olması-gereken oluşturur. Schmitt de liberal rakibi Kelsen'in yaptığıının bir benzerini siyasal alan için yapmaya çalışmıştır. Politik-olanın otonomisi bu bağlamda düşünüldüğünde tarihsel entelektüel konjonktürdeki anlamı netleşmektedir. Schmitt, liberalizmin siyaset etme eylemini ve devleti, özellikle "ekonomi ve ahlak"²² alanlarının tahakkümü altına terk etmesine karşı çıkar. Siyasal alanı kendine has bir beşeri alan olarak görür ve "siyaset, siyaset içindir" söylemine benzer bir teori ortaya atar.²³ En azından Schmitt'in siyaset teorisini oluştururken başvurduğu tarihsel çıkış noktası otonomi savlarıdır.

Ancak siyasetin otonomisinden bahsetmek, hukuk, estetik ya da ekonomi gibi alanların otonomisinden bahsetmek kadar kolay teorik bir çaba değildir. Bu yüzden Schmitt, siyasetin otonomisinden bahsetmektense 'siyasal kavramı' demeyi tercih etmiştir. Siyaset kimin kazanacağını belli olmaması üzerine kurulmuştur. Siyaset bilimi ifadesinin yanıltıcılığı burada yatar. Elbette tecrübi bilgi olarak siyaset etme eyleminde uzmanlaşmak mümkündür. Ancak siyaset, doğa bilimlerinden esinlenerek epistemolojik olarak kuralları keşfedilebilen bir eylem alanı olarak görülür ise bizzatihi yaşamın sahalarının değil kendisinin kurallarının çözüldüğü iddia edilmiş olur.

Gerçekten de sosyal bilimler, davranış bilimine indirgenir ve buradan yola çıkarak estetiğin, ekonominin vb. 'saf kuramları' oluşturulursa bu projeler en azından siyaset (sahası) bilimi için başarı şansı bulması zordur. Sartori'nin de belirttiği gibi tanımlanması en zor olan beşeri davranış biçimi, amacı gizli niyette saklı olan siyasi, araçsal (*instrumental*) davranış biçimidir.²⁴ Schmitt, siyasetin otonomisi –Schmitt siyaset ifadesi yerine siyasal kavramı ifadesini tercih etse de literatürde hala bu ifade kullanılabilir- yerine politik-olanın otonomisini ihdas etmeye çalışmıştır. Ancak bu bile siyaset teorisi için zor bir çaba olduğu için *Siyasal Kavramı*'nın ikinci baskısı ile birlikte politik-olanı antagonizmaların yoğunlaşması derecesi olarak tanımlar.

Bununla birlikte Schmitt, beşeri davranış biçimlerine ve onların ait olduğu yaşam sahalarına bir bütün olarak bakmaz. Beşeri alanların kendine has görece kuralları olduğunu her fırsatta kabul eder. Onun esas itirazı, siyasal alana böyle bir otonominin tanınmaktan imtina ediliyor oluşudur. Schmitt'e göre "liberalizm, siyasal(-olan) haricinde, farklı beşeri alanların otonomisini tanımanın ötesinde onları tümünden izo-

²¹ Ayrıntılı açıklamalar için bakınız. Güran, "Carl Schmitt'in."

²² Schmitt, *The Concept of The Political*, s. 70.

²³ Frye, "Carl Schmitt's Concept of the Political."

²⁴ Sartori'ye göre ekonomiyi tanımlamak kolay iken siyaseti tanımlamanın daha zordur. Giovanni Sartori, "The Essence of the Political in Carl Schmitt" *Journal of Theoretical Politics* (1989) 1: 63, DOI: 10.1177/0951692889001001005.

lasyona (...) itmektedir.”²⁵ Schmitt ise bu liberal inkâra karşı politik-olanın otonomisini, dost-düşman ayrımının inkâr edilemez gerçekliği ile karşı koymaya çalışır. Ancak siyasal alanın otonomisini savunmaya çalışmak da liberalizmin diğer alanları birbiriyle ilişkisiz, izole otonom alanlar olarak ortaya koymaya çalışmasından farklı bir girişim olmayacaktır. Bu yüzden Leo Strauss’un da belirttiği gibi Schmitt, “saldırđı görüş içerisine sıkışıp kalmıştır.”²⁶

Schmitt, diğer alanların otonom karakterini asla inkâr etmez. Örneğin estetiğin kendine has kural ve işleyişinin olduğunu kabul eder. Estetiği örneğin Marksist te-orideki gibi alt yapıya bağlı bir yansımaya olarak görmez. Estetik de diğer alanlar gibi “otonom bir sanat dalı ve spesifik bir algılama yöntemidir.”²⁷ Ancak bunu yaparken otonomi savlarına yakın, benim sosyal gerçekliğe ayrı birer beşeri yaşam alanı olarak bakmak olarak nitelediğim bir perspektife sahiptir. Biz buna beşeri alanlar ya da yaşam alanları perspektifi diyebiliriz. Bu bakış açısı kısaca sosyal gerçekliğe realist bakış açısıdır. İnsanın bir mesleği icra edercesine o kültürel sahanın öznesi olarak yer alır. İnsan davranış biçimi olarak bazen teolog, bazen etikçi, bazen ekonomist, bazen hukukçu vb. sıfatlarla karşımıza çıkar.²⁸ Schmitt’in siyasal kavramını oluştururken bu perspektiften yararlandığı kanaatindeyim. Makalemizin ilerleyen safhalarında bu bakış açısını kullanarak biz de Schmitt’in hukuk kuramında hukukun otonomisini ele alacağız.

Yaşam alanları dediğim bu bakış açısı esasında Schmitt’in *Siyasal Kavramı* eserini Leo Strauss’dan daha çok etkileyen yine Strauss gibi onun bir öğrencisi olan Hans Morgenthau ile akademik-profesyonel ilişkisinde belirginleşir. Morgenthau, Schmitt’in *Siyasal Kavramı* eserinde kendisinden çalıntı yaptığını iddia eder. Eserin ilk baskıdan (1927) ikinci baskıya (1932) geçerken kendi doktora tezinden intihal yapıldığını ileri sürer.²⁹ Bu iddia, ikisi arasındaki entelektüel-akademik ilişkiye dair bir ipucu teşkil eder. Gerçekten de Morgenthau 1933 yılında yayımladığı Türkçeye yine *Siyasal Kavramı* olarak çevrilebilecek bir eseri de vardır.³⁰ Ayrıca her iki kuramcı

²⁵ Schmitt, *The Concept of the Political*, 72.

²⁶ Leo Strauss, “Notes on Carl Schmitt,” *The Concept of the Political* içinde, 97-122, (Chicago: University of Chicago Press, 2007), 119.

²⁷ Neil Levi, “Schmitt and the Question of the Aesthetic” *New German Critique*, No. 101 (Summer, 2007), 27-43.

²⁸ Yaşam alanları ifadesi yanılıcı bir şekilde bir milletin yaşadđı, nefes aldığı alan anlamında *lebensraum* kuramı ile karıştırmamalıdır. Esasında yaşam alanından kastettiğimiz bir beşeri eylem türünün diğerinden bağımsız ve otonom olmasıdır. İnsanı ahlaki, ekonomik, hukuki vb. tüm davranış biçimleri ile birlikte tahayyül etmeyi gerektiren beşerin içinde yaşadđı kültürel sahaları ayrı birer alan olarak ifade etmektir. Güran, “Carl Schmitt’in,” 1-5.

²⁹ Hans J. Morgenthau, “An Intellectual Autobiography” *Society* 15, no. 2 (1978): 68. Ayrıca Schmitt, öğrencisi olan Morgenthau’nun doktora tez jürisinde de bulunmuştur.

³⁰ İntihal iddiasının tartışmalı olması bir yana Morgenthau’nun Schmitt’in siyaset kuramı ile olan meşguliyeti onun Schmitt’in *Siyasal Kavramı* eserine eleştiri niteliğindeki 1933 tarihli *La Notion du Politique* başlıklı monografisi ile daha da ortaya çıkar. Morgenthau da Schmitt gibi siyasi sorunlara hukuki çözümler sunmayı reddeder. Monografi için bakınız. Hans J. Morgenthau, *The Concept of the Political* (UK: Palgrave Macmillan, 2012).

da siyasi realisttirler. Scheuerman da, Morgenthau'nun Schmitt'in *Siyasal Kavramı* eserine olan etkisinin Leo Strauss'dan daha fazla olduğu kanaatindedir.³¹ Morgenthau, siyasi realizmi daha sonraki eserlerinde tanımlarken Schmitt ile "yaşam alanları ya da insanın davranış evrenleri" diyebileceğimiz ortak bir perspektifte buluşurlar.³²

"Siyasal alanın otonomisinin diğer düşünüş biçimlerinin onu alt üst etmesine karşı realist savunusu, bu düşünüş biçimlerinin varlığını ve önemini görmezden gelmeyi ifade etmez. Aksine her birine kendine özgü alan ve işlev atfedilmesini öngörür. Siyasi realizm insan doğasına dair çoğulcu bir kavrayıştır. Gerçek bir insan, 'iktisadi insanın,' 'siyasi insanın,' 'ahlaki insanın,' 'dini insanın' vb. bir bileşimdir. Siyasi insandan başka bir şey olmayan bir insan, ahlaki sınırı olmadığı için, vahşi bir hayvan sayılabilir. Ahlaki insandan başka bir şey olmayan bir insan, ihtiyattan yoksun olduğu için bir aptal sayılabilir."³³

İşte 'yaşam alanları perspektifi' diye tabir ettiğim bakış açısı tam olarak budur. Schmitt'in *Siyasal Kavramı* eserini oluştururken de bu bakış açısını kullandığı kanaatindeyim. İlk olarak Morgenthau'nun etkisinde kalan Schmitt, daha sonra Leo Strauss'un yorumunun etkisinde kalmış, böylece her iki düşünürün etkisinde kalarak politik-olan (siyasal) kavramını teorize etmiştir. *Anayasa Kuramı* eserinde de Schmitt, insanın farklı özelliklerine göre değil de bir bütün olarak ele alınarak düşünce oluşturulmasını eleştirir. Esas olarak hümanizme ve liberalizme karşı yöneltilmiş bir eleştiridir bu. Hümanizm, insanoğlunu, farklı hal ve eylemleri ile düşünmek, yani onun yaşam sahalarını göz önünde bulundurmamak yerine ona bütüncül bir perspektiften bakar. Schmitt'e göre bu perspektiften insana dair hiçbir ayırt edicilik çıkarılamaz:

"Din, ahlak, hukuk, ekonomi ve siyaset, beşerin her düşünce ve *yaşam alanı* gibi kendine has ayrımlara sahiptir. Herkesin insan olduğu gerçeğinden ne ahlaki ne dini veya ne siyasal ne de ekonomik hiçbir ayırt edicilik (tefrik ve temyiz) çıkarsanamaz. Kuşkusuz üretici-tüketici (gibi bir) ekonomik ayırım veya borçlu-alacaklı (gibi bir) hukukçu ayırım, hepsinin insan olduğu gerçeği ile açıklanamaz."³⁴

³¹ Scheuerman, *The End of Law*, 225-253.

³² Güran, "Carl Schmitt'in." 41.

³³ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, revised by Kenneth W. Thompson, Brief ed., (New York: McGraw Hill, 1993) 15-16. Bununla birlikte Scheuerman, Morgenthau ile Schmitt'in siyasi realizmlerinin farklılığına da işaret eder. Yine Scheuerman da politik-olanın otonom karakterini egemen ve belirleyici alan olarak yorumlar. Scheuerman, *The End of Law*, 250.

³⁴ Carl Schmitt, *Constitutional Theory*, çev. Jeffrey Seitzer (London: Duke University Press, 2008) 257-258.

Esasında politik bir hayvan olan insanın kendi içinde bütünlük arz ettiğini iddia etmek Schmitt düşüncesine göre anlamlı olmayacaktır. Politik olan bir yaratık asla tektip ya da eşitlikçi olamaz. Çünkü politik-olmak, politik-olan gibi bir ayrışma ya da birleşmeyi beraberinde getirir. Politik-olma karakteri çoklu bir dünyayı varsayar tekli bir dünyayı değil. Bu yüzden Schmitt, “siyasi âlem çoklu bir evrendir (*pluriverse*) tekil bir evren (*universe*) değil” der.³⁵ Aynı şekilde, insan da kendisi başlı başına politik bir âlemdir ve bu yüzden tek bir perspektiften düşünülemez.

“Beşeri uğraşların birbirinden farklılığı ve birbirine karşı otonomisi, örneğin hukuk alanında bir hâkimin ya da din alanında bir ilahiyatçının temel varsayımlarına bakarak daha iyi anlaşılabilir. “Bir özel hukukçu ‘iyi niyetli olduğu varsayılan bir kişi’ cümlesiyle başlar. Bir teolog, insanın günahkâr ve kurtuluşa muhtaç olmadığını düşündüğünde veya seçilmiş-seçilmemiş ayrımı yapmaktan vazgeçtiğinde teolog olmaktan çıkar. Bir moralist iyi kötü arasında seçim yapabilme hürriyetini varsayar.”³⁶

Schmitt’in insana ve onun ürettiği eylem türlerine bakış açısı bu ifadelerinde çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Buna göre her bir beşeri saha birbirine karşı otonom ve her birinin kendine has bir çıkış noktası vardır. Bir alanın otonomisi, diğerininkini yok etmez veya “diğer ayrımların otonomisini etkilemez.”³⁷ Buradan yola çıkan Schmitt, diğer alanlarla siyasal alanı kıyaslayarak siyasal alanın da bu tarzda bir başlangıç noktasının olması gerektiğini varsayar. Politik-olan kavramı da tam bu noktadan doğar.

“(...)görece bağımsız beşeri düşünce ve davranışlardan, özellikle ahlak, estetik ve ekonomi ve hatta siyasal kendilerini karakteristik bir şekilde ifade eden ölçütlere sahiptirler. Bu yüzden siyasal da (diğerleri gibi) spesifik olarak siyasi anlama sahip tüm eylemlerin dayandırılabilceği kendine has nihai bir ölçüt üzerine oturmalıdır. Varsayalım ki nihai ayrımlar ahlak alanında iyi kötü, estetikte güzel çirkin, ekonomide zarar olsun. O halde sorulması gereken soru, politik-olanın ve onun neyden müteşekkil olduğunun basit bir ölçütü olarak kullanılabilecek özgül bir ayrımın var olup olmadığıdır. Elbette ki böyle bir siyasi ayrımın özü diğerlerinden farklıdır. Bu ölçüt onlardan bağımsızdır ve bu sayede kendi kendini ifade edebilmektedir.”³⁸

³⁵ Schmitt, *The Concept of The Political*, 53.

³⁶ Schmitt, *The Concept of the Political*, 64.

³⁷ Schmitt, *The Concept of the Political*, 27. Vurgu bana ait.

³⁸ Schmitt, *The Concept of the Political*, 26.

Aynı mantıkla hukuk olgusu için de benzer bir soru sorulabilir: Politik-olanın ölçüsü gibi hukuki olanın da bir ölçütü var mıdır? Bu soru belirli bir bakış açısından doğar. Otonomi ya da beşeri yaşam alanları perspektifi diyebileceğimiz bu perspektif, Schmitt'in hukuk düşüncesine de hâkimdir. Elbette ki Schmitt, hukukun otonomisini 'hukuki-olan' kavramı diye bir kavram ortaya atacak kadar ileri götürmemiştir. Böyle bir çaba, siyaset kuramının temel hedefi olan liberalizm eleştirisinin aksine bir çaba olurdu.

2. Schmitt'in Eleştirel Hukuk Düşüncesi ve Hukukun Otonomisi

İnsanın çoklu evreninde hukukun da görece ya da mutlak anlamıyla otonom bir karakter arz etmesi kaçınılmazdır. Ancak Schmitt'in sistemsiz ve eleştirel hukuk kuramı, hukukun otonom olduğunu iddia edecek nispette bir bütün olarak anlaşılmaya ve yeniden inşa edilmeye elverişli gözükmemektedir. Bunun esas sebebi Schmitt'in hukuk kuramının daha çok mevcut liberal hukuk hegemonyasına yöneltilmiş hukuki eleştiriler olmasıdır. Yine de Schmitt'in kullandığı başat kavramlar ve onun pozitivist desizyonist (kararcılık) düşüncesi –diğer hukuki görüşlerine göre en sistemli olanıdır– dikkatle incelendiğinde Schmitt'in hukukun otonomisini, yani kendine has kuralları ve sosyal gerçeklikte sınırı olan 'hukukilik kavramına' kapı araladığı görülecektir.

Bununla birlikte Schmitt'in hukuku kendine has bir alan olarak görmediğine ve hatta onun devlet organlarınca istenildiği zaman askıya alınabileceğine dair görüşleri yaygındır. Ancak bu görüşlerin esasında normativist liberal hukuk düşüncesini eleştirmekten başka bir amacı yoktur. Onunkisi Normativizme karşı Desizyonizm mücadelesidir. Örneğin Schmitt, liberal hukuk kuramının normativizminin, doğal hukuk geleneğinden otonom, bilimsel (*mechanical jurisprudence*) hukuk yaratmak amacıyla koptuğunu belirtir. Her şeyiyle rasyonelleştirilmiş bir hukuk sahasının otonom olamayacağını şöyle belirtir:

“Fakat liberal hukuk devleti anlayışının öngördüğü gibi yalnızca normlardan müteşekkil anayasa anlayışı, kodifikasyon ve sistematik bütünlüğe olan inanç ile birlikte eriyip gitmektedir. Bu inanç eğer burjuvazinin doğal hukuk inancının metafiziki varsayımları devam ediyor olsa idi ancak mümkün olabilirdi. Liberal hukuk geleneği belirliliğe sahip olmak ve bilimsel olarak sistematize olmak uğruna doğal hukukla olan derin köklerinden kopmayı tercih etti. Daha belirli hukuk sahasında (dolayısıyla daha az istisna ve kararın olduğu) liberal burjuvazi kendini daha güvende hissedecekti. Doğal hukuk geleneğinden liberal hukuka miras kalan hukuk değil yalnızca saf norm olmuştur. Bununla birlikte normlardan müteşekkil anayasa anlayışı otonom bir hukuk anlayışı olamaz zira *'bir norm kendi kendini ihdas edemez (...).'*”³⁹

³⁹ Schmitt, *Constitutional Theory*, 64. Vurgu bana ait. Ayrıca yalnızca rasyonaliteden beslenen bir

Grldg gibi Schmitt'in esas eleştirisi hukukun bir bütün olarak otonom karakter arz edemeyeceğine dair değildir. Esasında yalnızca normlardan müteşekkil bir hukukun düşüncesinin hukuka otonomi kazandıramayacağını ifade eder. Zira norm kendini ihdas edebilmek için en azından bir 'karara' ihtiyaç duyar. Kelsenci normativizm eleştirisine normlar hiyerarşisi ile devam eden Schmitt, normlar arası bir hiyerarşinin ve buna bağlı olarak hukuki normun varlığının onun geçerliliği ile aynı olduğuna dair önermenin yanlışlığına değinir. Hukukun ontolojisi normların geçerliliğine indirgenemez. Bunu en iyi *grundnormun* ne olduğunun belli olmaması gösterir. Ayrıca Kelsen normlar arası ilişkinin bilinebilir olduğunu da iddia ederek hukukun geçerlilik yoluyla ontolojik özerkliğini ihdas ederken yorumsama ile epistemolojik özerkliğini ihdas eder. Normlar hiyerarşisi hukukun ontolojik özerkliğini ihdas edemez: "ne alt ne üst hiçbir norm, kendi kendini yorumlayamaz ve uygulayamaz; kendini koruyup kollayamaz (...) ayrıca normlar hiyerarşisi diye bir Şey yoktur yalnızca somut Őahıs ve organların hiyerarşisi vardır."⁴⁰

Normlar hiyerarşisini reddetmenin ötesinde Schmitt, normları, kaynağını koşulsuz olarak parlamentodan almasından ötürü anayasa için bir tehlike olarak görür.⁴¹ Normların esas kaynağı olan Parlamento'nun anayasayı sürekli ürettiği yasalarla tehdit ettiği kanaatinde olan Schmitt, yine bu yüzden anayasanın koruyuculuğunu görevini, halka, meclise ya da teknik hukukçuların oluşturduğu anayasa mahkemesine vermez. Anayasa ancak devlet başkanı tarafından korunabilir.⁴²

Anayasanın 'bekçiliği' görevini devlet başkanına teslim etse de bu koruma esasında devlet aklının hkimi egemenin üstleneceği bir koruma görevi olacaktır. Devleti sivil toplumun (piyasanın) kalesi olan parlamento ya ve onun sürekli olarak ürettiği normlar zincirine karşı gerçekleşecektir. Bunu yaparken hukuken hala ulaşılabilir bir alan olduğu istisna halini kullanacaktır egemen. Schmitt'in hukuki kararcılığının (desizyonizm) temel sloganı tam burada belirir: Egemen, olağanüstü hale karar verir. Bu meşhur tanımdaki normalliğin karşıtı anlamında istisna hali, norm ve karar ile birlikte hukukun l sacayağını oluşturacaktır. Bu ayaklar hukukun ontolojik ve epistemolojik otonomisini ortaya koyan unsurlar olacaktır. Bu noktada Schmitt'in sistemsiz eleştirel hukuk kuramını sistemli bir çerçevede tekrar yorumlamak ihtiyacı ortaya çıkar.

---

hukuk anlayışı bir bütünlükte arz edemez. Murat E. Kardeş, *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı: Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi* (İstanbul: İletişim, 2015), 77.

⁴⁰ Carl Schmitt, *Legality & Legitimacy*, ev. Jeffrey Seitzer (London: Duke University Press, 2004) 54.

⁴¹ Schmitt'in olağan yasa yapım sürecine nötr ve prosedral olması sebebiyle eleştirileri için bakınız. Yasallık&Meşruluk eseri, parlamenter rejimin hukukbilimsel eleştirisi olarak da anlaşılabilir. Schmitt, *Legality & Legitimacy*, 18-24.

⁴² Lars Vinx, *The Guardian of the Constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the Limits of Constitutional Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 93.

2.1. Hukukun Sacayağı: Olan, Olması-gereken ve Olağanlık

Schmitt'in hukuk teorisi bir bütün olarak ele alınırken göz önünde tutulması gereken iki şey vardır: Bir normativizm eleştirisi, iki liberalizm eleştirisi. 20 yüzyıl normativist pozitivist hukuk düşüncesi liberalizmin hukuk alanındaki yansıması iken Schmitt, siyaset alanında liberalizme topyekûn bir savaş açar. Bireysel haklar kategorisini tarihsel olarak birikmiş siyasi liberal değerlerin hukuka yansıması olarak gören Schmitt için Weimar anayasasının temel hakları düzenleyen normatif kısmının hukuken bir anayasa olmadığını düşünür.⁴³ “Anayasal norm” ile “anayasa” farklı olgulardır.⁴⁴ Ona göre anayasa, ancak bir halkın kendi kaderine dair hukuki kurucu pozitif bir karardır.⁴⁵ Örneğin bir başka siyasi varlık değil (meclis, başkan vb.) ‘alman halkı, kendi kendisine bir anayasa vermiştir.’⁴⁶ Normlar hiyerarşisinin en üstünde yer aldığını varsaysak bile (ya da en azından *grundnorm* dışında bilinen normların en üstünde yer aldığını) anayasa, bir karar zemini üzerine oturur. Belki buna uluslararası hukukta kendi kaderini tayin hakkı denebilir. Ancak bu hak, iç hukukta otonom siyasal bir karar ile kullanılır.⁴⁷

Schmitt'in hukuk felsefesi, tümeli ifade eden norma değil daha çok tikeli ifade eden karar (olay) olgusuna dayandığından yine pozitivist hukuk ekolü içerisinde ele alınması gerekir. Schmitt'in pozitivist hukuk ve realist siyaset kuramı bütün olarak ele alındığında, pozitivist normativist kolunda yer alan Kelsen'in hukuk felsefesinin temelini oluşturan ‘olan (*sein*)’/‘olması-gereken (*sollen*)’ ayrımı ile yetinmediğini görürüz. Bununla birlikte *desizyonist* Schmitt'in olgu/olay ile norm arasında bir ayrım yapmadığı da düşünülemez.⁴⁸ Schmitt'in sistemsiz hukuk düşüncesi incelendiğinde bu ayrıma hukukun olmazsa olmaz bir unsuru olarak ‘olağanlık’ ayrımını da eklediğini görürüz. Schmitt, bu ayrımı yine normativizmin otonomi iddiasını eleştirirken şu şekilde ortaya koyar: “Her norm, normal bir durumun varlığını gerektirir.”⁴⁹ Bir normun (olması-gerekenin) hukuki varlık şartı, yani hukuki geçerliliği olağanlık durumudur. Kelsen'in savunduğu gibi bir başka üst norm değildir. Diğer bir söyleyişle normun ontolojik bağımsızlığı, sosyal hayatta olağan durumun işleyip işlemediği ile ilgilidir.

⁴³ Schmitt, *Legality & Legitimacy*, 50.

⁴⁴ Schmitt, *Constitutional Theory*, 75-88.

⁴⁵ Schmitt, *Constitutional Theory*, 75-82.

⁴⁶ Schmitt, *Constitutional Theory*, 77.

⁴⁷ Schmitt, *Constitutional Theory*, 77-78.

⁴⁸ Schmitt, hukuki düşünüş biçimlerini temel olarak norm, karar ve müessese olmak üzere üçe ayırır ve bunlara bir anlamda bu üçünün birleşimini çağrıştıran ‘somut düzen’ düşüncesini ekler. Normatif bakış açısını temelde yasa uygulama, yani tümel tikel ayrımı üzerine kurar. Carl Schmitt, *On the Three Types of Juristic Thought*, çev. Joseph W. Bendersky (Connecticut: Praeger Publishers, 2004).

⁴⁹ Schmitt, *The Concept of the Political*, 46.

Her sosyal gerçekliğe hukuk bir sonuç bağlar. Bu hukuki sonuç, yasa ve diğer normatif düzenlemeler (tüzük, KHK vb.) olarak karşımıza çıkar. Sosyal sahadan bir soyutlama olarak hukuk (dar anlamda mevzuat), ‘olan’ın aslında (usulen veya esasen) nasıl ‘olması gerektiğini’ gerektiğini söyler. Ancak bu klasik ayrıma pek de alışık olmadığımız bir ayrımı daha ekler Schmitt: Olağanlık (normallik). Böylece hukukun otonomisini, bir piramit değil bir sacayağı üzerine kurar. Alman hukukçu, olağanlığı sistemli bir şekilde açıklamak yerine, kavramların karşısını düşünerek olağanlık dışı hali, yani ‘olağanüstü hali’ teorize eder. Bu yüzden olağanlık nedir sorusunu Schmitt’in istisna hali üzerine düşüncelerine bakarak anlayabiliriz.

2.2. Sınırdış Bir Kavram Olarak Olağanüstü Hal: Hukukun Ontolojisi ve Epistemolojisi

Schmitt’in egemenlik tanımındaki olağanüstü hal için *Ausnahmezustand* kelimesini kullanır. Daha çok günlük hayatın durmasını ifade eden bu kavramın çevirileri olarak istisna hali, istisna veya olağanüstü hal ifadeleri kullanılmaktadır. Biz bu çalışmamızda hepsini aynı anlamda kullanacağız. İstisna hali günlük, gündelik olayların dışında gelişen olağan duruma aykırı olguları ifade eder. Ülke genelinde veya bir bölgede olağanüstü hal ilan edildiğinde, dışarı çıkma yasağı, örneğin fırınların çalışmaması, sokak çatışmaları, günlük sıradan ihtiyaçların bile giderilememesi vb. istisna halinin varlığına işaret eder. Acil bir durumda ya da istisnai bir halde ne olacağı veya ne olması (yapılması) gerektiği hatta neler olduğu ne önceden düzenlenebilir ne de tahmin edilebilir.⁵⁰ Yani istisna halinde yeni bir norm ihdas edilemez ve yasalar olağanüstü hallerde icra edilemez olur. Olağan gerçekliğe uygulanacak bir norm her zaman bulunur. Zira bir hâkim konuya uygulanacak hüküm olmadığı gerekçesi ile bir davayı reddedemez. Buna karşın normlar, olağanüstü hale, onun tekil karakterinden dolayı uygulanamazlar. Schmitt’in deyimiyle “kaosa uygulanacak bir norm yoktur.”⁵¹

‘Olan’ ile ‘olması-gerekenin’ birbiri ile bağıni kurmak için olağanlık bir tür hukuki gerekliliktir. “Olağanlık, ‘olanlık (*facticity*)’ ile ‘olması-gerekenlik (*normativity*)’ arasındaki hukuki bağı sağlayacak bir yüzü siyasete diğer yüzü hukuka bakan iki yüzlü bir kavramdır. Olağanüstü halde neyin ‘ne olduğu’ bilin(e)mediğinden ‘ne olması gerektiğine’ dair de bir hukuki muhakeme yürütülemez. Olağanüstü hal giderilip normalleşme sağlanarak hukuk yeniden ihdas edilmelidir. Olağanlık, bu açıdan hem yürütme hem de yasama eylemi için bir gerekliliktir. Yasama ve yürütme ya da yasa ve uygulama ilişkisi olağanüstü halde tüm anlamını yitirir ve bu yüzden karar alma mercii tek bir elde toplanır. Yine olağanlık hukuki normun üretilmesi için, yani yasama eylemi için de şarttır. Çünkü kaosa uygulanacak norm yoksa kaostan devşirilecek bir norm da olamaz.

⁵⁰ Carl Schmitt, *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty*, çev. George Schwab (Chicago: University of Chicago Press, 2005) 6-7.

⁵¹ Schmitt, *Political Theology*, 13.

Bununla birlikte istisnaya dair verilen karar kurucu niteliktedir.⁵² İstisnayı yok etmeyi ve kontrol altına almayı amaçlayan bir karardır. Egemen istisnanın ne olduğuna dair verdiği karar, hukuken ‘kesinleşmiş’ artık kanun yararına bozma ya da yargılamanın yenilenmesi gibi kanun yollarına gidilemeyecek şekilde somut düzen (*concrete-order thinking*) üretmeyi amaçlar. Egemen, kararı ile hukukun varoluşsal zeminini, ontolojik olarak bağımsız bir sosyal gerçeklik olduğu gerçeğini ortaya koyar. Kararnameler ile artık hukuken tamamlanmış ve başarılı olmuş, ikinci bir merci tarafından (ne yargı ne yürütme ne yasama) denetimi mümkün olmayan hukuki ve fiili gerçeklikler yaratır.⁵³ Bu açıdan karar, tanrının kararı gibidir, ‘yoktan var eder.’ Bununla birlikte egemenin kararı olağanüstü hali yok etmeye yöneliktir, sürdürmeye değil. Eğer istisnaya karar verilmiş, yani olağanüstü hal ilan edilmiş ancak olağanlık sağlanamıyorsa hukukun varlık sancısı çektığı söylenebilir.

İstisna halinin hukukun ontolojik otonomisini ihdas ve ispat eden bir sosyal gerçeklik olduğu, onun hukukun kavram olarak (buna Schmitt’i örnek alarak hukuki-olan kavramı da diyebiliriz) sınırını belirlemesinden de anlaşılır. Literatürde bu sav şöyle dillendirilmektedir:

“Burada ortaya çıkan (şey), istisna kavramının hukukun ayrı, hususi ve *otonom* bir tanımı için yerinde bir kavram olduğu gerçeğidir. (...) Schmitt sınırdış kavram olarak istisnayı, hukuk olgusunun somut bir sınır işareti olarak düşünmektedir. İstisna, kurucu nitelikte olduğu müddetçe temel bir kavramdır, çünkü istisna, hukuk alanının sınırlarını tespit eden ve çizen kendi kendine yeten bir ölçüttür.”⁵⁴

İstisna, hukukun kavramsal sınırını çizen, hukuk ve siyasetin sınırında yer alan bir olgudur. Bununla birlikte istisna, Schmitt’e göre, “hala hukuk tarafından ulaşılabilir bir kavramdır. Zira hem karar hem norm olguları, hukukçuluğun (*the juristic*) çerçevesinde kalmaktadır.”⁵⁵ Bununla birlikte istisna hali, normu yok eden bir düşünme asla değildir.⁵⁶ Aksine istisna hukuki normu var eder. Her şey zıddı ile kaimdir.

Makro ölçekte gerçekleşen istisna halinin yanında bir normun istisnası anlamında mikro ölçekte mevcut istisna da hukukun kendi içinde bilinebilir kurallara sahip olduğunu, yani epistemolojik otonomisini ispat eder. Yargıç hukukun bitiş sınırında olan istisna halini belirlerken onu epistemik bir araç olarak olaya uygulayacağı esas

⁵² Mariano Croce ve Andrea Salvatore, *The Legal Theory of Carl Schmitt* (New York: Routledge, 2013), 18-22.

⁵³ Schmitt, *Legality & Legitimacy*, 69-70.

⁵⁴ Croce, *The Legal Theory*, 14.

⁵⁵ Schmitt, *Political Theology*, 12-13.

⁵⁶ Thomas Moore, “Mastery and Dominion: Carl Schmitt’s Juridical Concept of the Political” (Doktora Tezi, The University of Edinburgh, 2006), 246-251.

normu belirlemek için de kullanır. Schmitt, istisna olgusunu epistemolojik bir araç olarak kullanmamız gerektiğini şu şekilde ifade eder:

“Protestan bir ilahiyatçı şöyle der: ‘İstisna, hem genel olanı (külli) hem de kendisini açıklar. Genel olan hakkında doğru dürüst bir inceleme yapılmak istenirse, ihtiyaç duyulan tek şey, gerçek bir istisnayı bulmaya çalışmaktır. (Çünkü) İstisna, her şeyi genelden çok daha açık bir şekilde ortaya çıkarır. (...) Eğer (istisnalar) açıklanamıyorsa, genel de açıklanamaz. Çoğu zaman bu güçlüğü farkına varılmaz, çünkü genel, tutkuyla değil, rahat bir yüzeysellikle düşünülür. Buna karşılık istisna, tümeli yoğun bir tutkuyla düşünür.’”⁵⁷

Buna göre hukuki normun ne olduğunu, bize yine o normun istisnası gösterir. Bu sayede Kelsen’in ulaşmaya çalıştığı epistemolojik anlamda otonomi ihtirasına, Schmitt istisnayı kuramının merkezine alarak ulaşır. İstisnadan yola çıkarak normu bilmeye çalışma, hukuki muhakeme tekniklerinden olan mefhumu muhalifinden (doğru ifadesiyle mefhum-u muhaliften istihraç) çıkarsama yoluna benzeştirilebilir.

Schmitt, istisnanın hukukun hem ontolojik hem epistemolojik otonomisini ortaya koyduğunu şu şekilde iddia eder: “Kural (norm), hiçbir şeyi kanıtlamaz; (fakat) istisna, her şeyi kanıtlar; yalnızca kuralı tasdik etmekle kalmaz aynı zamanda onun (bizatihi) varlığını da tasdik eder.”⁵⁸ İstisna, olaya hangi hukuk normunun uygulanması gerektiğini ispat eden ampirik bir veri ve aynı zamanda bir bütün olarak hukuku var eden sosyal bir olgudur.

3. SONUÇ

Bu makalemde özetle, Schmitt’in hukuk ve siyaset felsefesinde hukukun da siyaset gibi otonom bir kültür sahası teşkil ettiğini savundum. 20. yüzyıl otonomi tartışmalarının Schmitt’in düşüncesini temelden etkilediğini ispatlayarak, yine aynı otonomi perspektifinden onun hukuk düşüncesinin temel unsurlarını ele aldım. Bunun için ikili bir yol izledim. İlk olarak Schmitt’in kendi çağdaşları arasındaki etkileşimi ve bu bağlamda onun düşüncelerini inşa ettiği entelektüel perspektifi ortaya çıkardım. Bu eserin temelini söz konusu bakış açısı üzerine inşa ettiğimi not etmeliyim. Otonomi perspektifi dediğim bu bakış açısını, her bir beşeri uğraş alanına birbirinden bağımsız kendine has kuralları olan kültürel alanlar olarak ele alan bir düşünüş biçimi olarak anlamlandırıyorum.

Daha sonra özellikle bu bakış açısından Schmitt’in hukuk düşüncesine yeni bir yorum getirmeye çalıştım. Bunun için dost-düşman ayrımı, politik olan gibi onun

⁵⁷ Schmitt, *Political Theology*, 15.

⁵⁸ Schmitt, *Political Theology*, 15.

siyaset teorisine has kavramları da kullanmanın yanında, daha çok onun hukuk teorisine has istisna hali, olağanlık gibi temel Schmittçi kavramları yorum için esas aldım. Bu yolla hukukun ontolojik özerkliğinin makro anlamda istisna hali kavramı üzerinden kurulabileceği ve hukuk idesinin epistemolojik otonomisinin de mikro anlamda istisna kavramı ile kurulabileceği sonucuna vardım. Bu noktada Schmitt'in normallik kavramının düşmanı olarak değil de onu var eden kavramsal karşıtı olarak kullandığı normallik (olağanlık olarak Türkçesini kullanmayı tercih ediyorum) kavramını yazıma dâhil ettim. Normalliğin ya da onun karşıtı olan makro ve mikro anlamıyla istisnanın ne olduğu ise, elbette ayrı bir çalışmanın temel sorusunu teşkil edebilecektir.

Kaynakça

Kitap ve Kitap Bölümleri

Bolsinger, Eckard. *The Autonomy of the Political Carl Schmitt's and Lenin's Political Realism*. Praeger, 2001.

Croce, M., ve Andrea Salvatore. *The Legal Theory of Carl Schmitt*. New York: Routledge, 2013.

Kardeş, M. Ertan. *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı: Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*. İstanbul: İletişim, 2015.

Morgenthau, Hans J. *The Concept of the Political*. UK: Palgrave Macmillan, 2012.

Morgenthau, Hans J. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, revised by Kenneth W. Thompson, Brief ed. New York: McGraw Hill, 1993.

Scheuerman, William E. *Carl Schmitt: The End of Law*. Rowman & Littlefield, 1999.

Schmitt, Carl, *Constitutional Theory*. çeviren Jeffrey Seitzer. London: Duke University Press, 2008.

Schmitt, Carl. *Legality & Legitimacy*, çeviren Jeffrey Seitzer. London: Duke University Press, 2004.

Schmitt, Carl. *Parlamentar Demokrasinin Krizi*. İstanbul: Dost Yayınları, 2010.

Schmitt, Carl. *Political Theology: Four chapters on the concept of sovereignty*. çeviren George Schwab. Chicago: University of Chicago Press, 2005.

Schmitt, Carl. *The Concept of the Political: Expanded edition*. Chicago: University of Chicago Press, 2007.

Schmitt, Carl. *On the Three Types of Juristic Thought*. çeviren Joseph W. Bendersky. Connecticut: Praeger Publishers, 2004.

Slomp, Gabriella. *Carl Schmitt and the politics of hostility, violence and terror*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Türk, Duygu. *Öteki, Düşman, Olay: Levinas, Schmitt ve Badiou'da Etik ve Siyaset*. İstanbul: Metis, 2013.

Vinx, Lars, ed., *the Guardian of the Constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the Limits of Constitutional Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Yılmaz, Feridun. *Rasyonalite: İktisat Özelinde bir Tartışma*. İstanbul: Paradigma, 2009.

Strauss, Leo. "Notes on Carl Schmitt." *The Concept of the Political* içinde, 97-123, Chicago: University of Chicago Press, 2007.

Makaleler

Frye, Charles E. "Carl Schmitt's Concept of the Political." *The Journal of Politics* 28, No. 4 (Nov., 1966): 818-830.

Morgenthau, Hans J. "An Intellectual Autobiography." *Society* 15, no. 2 (1978): 68.

Kennedy, Ellen. "Hostis Not Inimicus: Toward a Theory of the Public in the Work of Carl Schmitt." *Canadian Journal of Law & Jurisprudence* 10 (1997): 35-48.

Levi, Neil. "Schmitt and the Question of the Aesthetic." *New German Critique* 101 (Summer, 2007): 27-43.

Sartori, Giovanni. "The Essence of the Political in Carl Schmitt." *Journal of Theoretical Politics* 1, no. 1 (1989): 63-75.

Tezler

Güran, Enes. "Carl Schmitt'in Siyaset ve Hukuk Kuramında Otonomi Tezi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2016.

Günsoy, Funda. "Carl Schmitt ve Leo Strauss'ta 'Politik Olan' Kavramı." Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Moore, Thomas. "Mastery and Dominion: Carl Schmitt's Juridical Concept of the Political." Doktora Tezi, The University of Edinburgh, 2006.